

Bortom realismen?

Historieteori och kunskapssyn i
Historisk tidskrift och Scandia, 1965–2009

Bruno Hamnell

Inledning

Är det en gammal fördom att ”de svenska historikerna är mindre intresserade av historien än av metoder och teorier”?¹ Stämmer det att teoretiska diskussioner prioriteras på bekostnad av metodiska överväganden?² Eller är det snarare så att ”det genuint teoretiska intresset” bland svenska historiker är ”relativt begränsat”?³ Kanske till den grad att det är motiverat att tala om en traditionell teorilöshet inom ämnet?⁴

Även om dess roll är omtvistad råder enighet om att 1965 var året för teorins intåg i svensk historieforskning.⁵ Vilka teorier det rörde sig om och hur synen på förhållandet mellan teori och empiri har förändrats över tid har skildrats i Rolf Torstendahls *Den historiografiska revolutionen 1960–1990* (2017) och i antologin *Historieskrivningen i Sverige* (2012). Vad som saknas i dessa böcker är uttolkningar av vilka underliggande kunskapssyner som påverkat receptionen av teori. I både Klas Åmarks antologibidrag och i Torstendahls bok framhålls att historievetenskapen vidgades genom att nya perspektiv, forskningsfält och teorier infördes under 1960-, 1970- och 1980-talen. Åmark nämner dock inget om hur teoriutvecklingen påverkade historievetenskapens syn på kunskap och vetenskaplighet. Torstendahl menar att perioden karakteriseras av kunskapsökning och för en normativ diskussion om vad *ny* historisk kunskap består i,⁶ men gör få ansatser att analysera olika kunskapsteoretiska antaganden.

Först i och med postmodernismens intåg under 1980-talets slut identifierar Torstendahl en avvikande kunskapssyn, karakteriserad som en ”revolt” och ett ”försök att tillintetgöra kunskapsbegreppet i historiedisiplinen”.⁷ Postmodernismens socialkonstruktivism påstås vara något historiker hänvisar till när de ”vet att de inte kan klart bevisa vad de tror är en korrekt bild av det förflutna eller när olika bilder inte klart kan hållas isär”.⁸ Torstendahl anser att postmodernister förnekar ”kunskapens möjlighet och betydelse”, snarare än att företräda en alternativ kunskapssyn, men landar i slutsatsen att dess inflytande på svensk historia har överdrivits.⁹

Att postmodernismens inflytande över svensk historieskrivning varit

begränsat är en bedömning som delas av Eva Österberg. Hon betraktar dess intåg som en ”utmaning”, som ansetts kontroversiell på grund av att den kopplats till kunskapsrelativism.¹⁰ Likt Kim Salomon anser Österberg att postmodernismens faror överdrivits och att den kan användas som ”inspiration” för historievetenskapliga studier utan att hota historikerns kunskapsanspråk.¹¹ Salomon och Österberg är överens om att historiker även efter postmodernismens intåg kan utgå från att det finns en oberoende verklighet utanför språket och en näbar sanning om det förflutna.¹² Här tycks de alltså hålla med Torstendahl om att historisk kunskap är beroende av att historikerns utsagor korresponderar med den historiska verkligheten.¹³ Österberg och Salomon landar i slutsatsen att trots ofrånkomliga inslag av subjektivitet och värderingar, och insikten om omöjligheten att närma sig det historiska materialet förutsättningslöst, så kan ändå en objektivt sanning nås med hjälp av intersubjektiv prövning och traditionell källkritik.

I stället för att analysera vilka kunskapsteoretiska positioner historiker har intagit förutsätts att kunskap är en fråga om att skapa representationer som korresponderar mot en förfluten verklighet. Detta är en realistisk kunskapssyn. Det är dock inte den enda möjliga kunskapsteoretiska hållningen, vilket man får intrycket av vid läsning av Österberg, Salomon och Torstendahl. Som Torbjörn Gustafsson Chorell anmärker i en kommentar på Salomons artikel utmärkte sig postmodernismen just genom att utmana den realistiska kunskapssynen, snarare än att förneka existensen av kunskap.¹⁴

Syftet med denna artikel är att visa på att en outtalad kunskapsrealism präglad historieteoretiska debatter i Sverige från teorins intåg 1965 till åtminstone 2009, då *Scandia* publicerade ett temanummer om postmodernism, i vilket Salomons och Gustafsson Chorells texter ingår. För att studien ska bli görbar har materialet begränsats till artiklar publicerade i *Historisk tidskrift (HT)* och *Scandia*. Jag har framför allt analyserat debattartiklar och har, med ett undantag, uteslutit recensioner. Urvalet motiveras främst av att det studerade materialet är fullt tillräckligt för att styrka mitt argument. Vidare är *Scandia* och *HT* den svenska historievetenskapens centrala debattföra och frånvaron av analyser av teoridebatter i dessa tidskrifter förvånar. Därför kan artikeln förhoppningsvis komplettera tidigare forskning som haft möjlighet att ta böcker i historisk teori och metod, andra tidskrifter samt avhandlingar i beaktande.¹⁵

För att komma åt den underliggande kunskapssynen har jag inspirerats av Ian Hackings uppmaning att analysera hur föreställningar om vetenskap och kunskap förändrats över tid genom att kopplas till begrepp med skiftande epistemologisk innebörd.¹⁶ ”Teori” är, som de inledande citaten antyder, ett sådant begrepp. Andra begrepp centrala för denna studie är ”objektivitet”, ”sanning”, ”relativism”, ”neutralitet”, ”vetenskaplighet” och

”subjektivitet”. Dessa förekommer ofta vid sidan av varandra i debatten och fungerar inte sällan som motsatspar. Från och med slutet av 1980-talet figurerar dessa begrepp ofta i samband med tal om ”postmodernism”, som även det är objekt för studien.

De frågor som behandlas är: Hur har svenska historiker tänkt och debatterat kring nämnda begrepp och vilka kunskapsteoretiska ståndpunkter har (implicit eller explicit) kopplats till dem? Vilken betydelse har lagts i begreppen och vilka möjligheter respektive vilken problematik har de tänkts medföra? Detta är viktiga frågor att reflektera över för att kunna svara på vad historisk kunskap egentligen består i och varför vi alls ska bedriva historisk forskning.

Jag menar att svensk historieforskning har hållits fången av bilden av historisk kunskap som en spegel av det förflutna.¹⁷ Detta implicerar det ontologiska antagandet att det finns ett sätt på vilket det förflutna objektivt sett är beskaffat, samt det epistemologiska antagandet att vi kan nå kunskap om detta. Det som står på spel är en realistisk kunskapsteori, enligt vilken historieskrivningen syftar till att representera den förflutna verkligheten genom företrädesvis empiriska metoder. Debattörerna nedan delar i de flesta fall denna utgångspunkt, men på grund av bristande kunskapsteoretisk förståelse och slarvig begrepps användning framstår de som mer oense än de i själva verket är. Jag menar att den realistiska kunskapssynen bör överges för en pragmatisk, och skisserar avslutningsvis vinsterna med detta.

Teorins intåg

En av de bidragande orsakerna till att 1965 pekats ut som startåret för den historieteoretiska debatten i Sverige är Stefan Björklunds artikel ”Dikt och vetande i historieskrivningen”. Trots att han delade den empiristiska uppfattningen att historiska framställningar ska baseras på det ”erfarenhetsmässigt påvisbara”, vände sig Björklund mot vad han uppfattade som innebörden i Rankes uttalande om att historia går ut på att ta reda på ”wie es eigentlich gewesen”, att förutsättningslöst närma sig materialet för att fastslå historiska fakta.¹⁸ Historieforskningen var i behov av ett ”vetenskapsteoretiskt uppvaknande” och detta borde, enligt positivisten Björklund, ske genom tydligare anknytning till samhällsvetenskaperna.¹⁹

Även Birgitta Odén ville se fler inslag av samhällsvetenskaplig teori. Hon delade dock inte Björklunds uppfattning att historiker borde ägna sig åt att söka lagbundenheter snarare än att förklara enskilda händelser.²⁰ Samhällsvetenskapliga teorier kunde däremot användas för att utveckla förklaringsmodeller som ”komplement till de vagt specificerade, erfarenhets-mässigt

belagda 'händelsemönster', som spelar så stor roll för förklaringarna i den historiska forskningsprocessen".²¹

Ytterligare argument för behovet av teori- och metodutveckling framfördes i slutet av 1960-talet av Jörgen Weibull. Han ansåg att stora mängder källor aktualiserade problem gällande urval och systematisering.²² Weibull menade dock inte att tillämpning av särskilda teorier skulle lösa problemet. I stället ansåg han att det kunde övervinnas med hjälp av större mängder data, vilka skulle behandlas med kvantitativa metoder.²³ För Weibull innebar teori främst en medvetenhet om den egna forskningens förutsättningar och begränsningar. Det är dock inte teorin, utan empirin, som ska styra analysen. Även Odén och Björklund tycktes dela uppfattningen att teorins syfte främst är bidra till bättre empiriska analyser. Teori anses alltså inte hota den kunskapsrealistiska uppfattningen att historikerns syfte är att med empiriska analyser avbilda den historiska verkligheten.

Mot denna uppfattning gick Richard Matz i polemik i *HT* 1970. Historia hade, enligt Matz, "degraderats till en empirisk fackvetenskap" som glorifierade fakta, led brist på "metavetenskaplig medvetenhet" och i allmänhet var rent teorifientlig.²⁴ Han kritiserade dikotomin mellan fakta och värderingar, samt den "empirisk-analytisk-positivistiska" historieforskningens anti-ideologiska ståndpunkter.²⁵ Inte ens den historisk-kritiska skolan var fri från ideologi och värderingar, menade Matz, som också beklagade att teori reducerats till att beteckna "begränsade mönster och hypoteser som provas på föreliggande fakta".²⁶ Hos Matz anas en alternativ kunskapsyn, som dock inte fullt ut artikuleras.

En likhet mellan Matz, Weibulls och Odéns artiklar är att de uttrycker att historiker borde reflektera mer över sina egna teoretiska utgångspunkter och i större utsträckning bruka teorier. Matz skiljer dock ut sig från andra debattörer i *HT* och *Scandia* vid samma tid genom att inte betrakta teori som liktydigt med samhällsvetenskaplig teori. Hans influenser är i stället hämtade från kontinentalfilosofin. Åren mellan Björklunds och Matz artiklar hade också sett starten på en vetenskapsteoretisk debatt i samband med Gerard Radnitzkys omstridda avhandling som introducerade den kontinentalfilosofiska vetenskapsteorin i Sverige.²⁷

Matz fick fem år senare medhåll av Kristian Gerner i att hermeneutiken nedvärderats inom den svenska historieforskningen. Gerner ansåg att den med källkritiken förknippade logisk-empiriska metoden var nödvändig, men i behov av att kompletteras med hermeneutisk-dialektisk metod.²⁸ Motsättningen mellan en positivistisk/logisk-empirisk och hermeneutisk historieskrivning, som Matz och Gerner diskuterade, kom att karakteriseras tydligt, om än i andra termer, av Göran B. Nilsson:

Historikerns balansgång blir en balansgång mellan två ytterligheter som kan rubriceras som ideologisk och deskriptiv historieskrivning. Den ideologiske historikern vägrar att lyssna på källmaterialet och vägrar att ifrågasätta den teori han med ofta stor medvetenhet har valt att betrakta som etablerad. Den deskriptive lyssnar däremot alltför villigt till källmaterialet utifrån omedvetna och därför lätt upplösta bindningar till etablerad teori.²⁹

Skillnaden mellan å ena sidan ideologisk eller hermeneutisk-dialektisk och, å andra sidan, deskriptiv, positivistisk eller logisk-empiristisk historieforskning kan bäst beskrivas som en konflikt mellan teoridriven och empiriskt inriktad historia. I denna fråga tenderar, som synes, teori och metod att flyta samman. Generellt argumenterar de som förespråkar teoridriven historieskrivning att all forskning implicit är teoristyrd och att historikern därför bör göra sina utgångspunkter explicita. Dessutom framhålls ofta att teoribruk kan ge intressanta infallsvinklar och resultat. Den empiristyrda forskningens företrädare menar att historievetskapen i största möjliga mån ska hållas fri från värderingar och andra subjektiva inslag som teorier anses medföra. Historikern ska låta det historiska materialet tala för sig självt och teoribruk anses snarast riskera att förvanska forskningens strävan efter att skapa representationer av den historiska verkligheten.

Med tiden blev dock teoribruk allmänt accepterat bland svenska historiker och de flesta kom att bejaka teoretisk pluralism. Men när Kristian Gerner förespråkade detta 1975,³⁰ var det långt ifrån en självklar uppfattning. Sven-Eric Liedman, som visserligen var positiv till metodisk pluralism, ansåg att teoretisk dito var "skadelig galenskap" som ledde till självmotsägelser.³¹ Följande år höjde även Lars Olsson ett varnande finger för teoretisk pluralism, men utan att helt avfärda den. Teoretisk pluralism var ingen omöjlighet enligt Olsson, "men heller ingen trollformel som löser historievetskapens utvecklingsproblem".³²

I *Scandia* 1982 tog Immanuel Steen och Dan-Erik Jönsson den empiriska forskningens parti i en artikel som närmast likställde teori med marxism. Källkritiken, menade Steen och Jönsson, är "konstruerad för att utrensa allehanda värderingar och däribland även politiska ambitioner".³³ Problemet, ansåg artikelförfattarna, är att historiemarkalismen inte inser att dess teori är oförenlig med källkritiken, och därför låter teorin styra verkligheten. Att förneka "verklighetens betydelse som avgörande instans för bedömning av teorins giltighet" leder till "historieforskning i luften".³⁴

Steen och Jönsson exemplifierade problemet med teoridriven forskning utifrån Christer Winbergs avhandling och tre artiklar Sven-Eric Liedman publicerat i *Häften för kritiska studier*. Winbergs *Folkökning och proletarise-*

ring påstods vara god historisk forskning, men hans teoribruk sades inte ha någon inverkan på empirin och ansågs därför överflödig.³⁵ Detta var, enligt Steen och Jönsson, ett bevis på omöjligheten att påtvinga källorna marxistisk dogmatism. I Liedmans fall ledde försöket att göra just detta till att han övergav "verkligheten för teorin" och därmed utgjorde ett exempel på "forskning i luften".³⁶ I ett kritiskt svar påpekade Liedman att "teori" inte är synonymt med marxism och beklagade även svensk historieforsknings brist på vetenskapsteoretisk skolning, vilket orsakat en envis "fixering vid källkritikproblemet", som Steens och Jönssons artikel exemplifierade.³⁷

Ett meningsutbyte liknande det ovan utspelade sig vid samma tid i *HT* mellan Eva Österberg och Lars Olsson, utifrån den förras recension av den senares avhandling *Då barn var lönsamma*. Österberg argumenterade att risken med att, likt Olsson, använda historiematerialistisk teori är att andra variabler faller bort.³⁸ Olsson, å sin sida, ansåg att Österberg, trots sina positiva uttalanden om teoribruk, led av en empirisk, a-teoretiskt och "objektivistisk" historiesyn som kunde spåras till den historisk-kritiska skolan.³⁹ Han ställde sig även frågande till Österbergs åsikt att hans avhandling "trots allt" baserades på en "tämligen traditionell bearbetning av ett kvantifierbart empiriskt material".⁴⁰ Givetvis, menade Olsson, utesluter inte historiematerialistiskt teoribruk traditionell källkritik. Han påpekade även att den historiematerialistiska teoribildningen inte skulle betraktas som slutgiltig, men likväl den bästa tillgängliga teorin för att förklara just barnarbete.⁴¹ Österberg och Olsson var alltså överens om att valet av en teoretisk tolkningsram innebar att andra möjliga perspektiv samtidigt valdes bort. Vad Österberg efterlyste var att det bättre borde framhållas vilka möjliga teorier som exkluderats.

Detta meningsutbyte och föregående är båda exempel på hur en viss teori, i dessa fall historiematerialism, ibland kommit att representera teori över huvud. Mot teorin ställs empiristyrd forskning och traditionell källkritik i den historisk-kritiska skolans tappning. De som förespråkar det senare menar att teoribruk riskerar att leda till forskning som inte representerar den historiska verkligheten. Det som står på spel är alltså en realistisk kunskapssyn. Motsättningen mellan teori och empiri kom dock att mjukas upp och med tiden övergå i konsensus om teorins nödvändighet och behovet av teoretisk pluralism. Detta medförde att "teori" kom att förstås som samlingsnamn för fruktbara forskningsperspektiv, snarare än världsåskådning, som var fallet hos marxisterna. Den kunskapsrealistiska hållningen skulle visa sig förenlig med teoribruk.

Empirism & teoretisk pluralism

I *Scandia* 1984 framhöll Klas Åmark behovet av vetenskapsteoretisk skolning i en artikel ämnad att introducera Karl Poppers tänkande. Åmark sade sig dela Poppers filosofiska realism och uppfattning att all forskning är ”teoriimpregnerad”. Han menade dock att detta inte innebar att empirin helt styrs av teorier. Att finna en position mellan ”teoretisk dogmatism” och förutsättningslöst faktasamlade är en viktig utmaning för historieforskningen, argumenterade Åmark. Han ansåg att vetenskapens viktigaste regel var att ”den empiriska forskningen utformas så att resultaten kan *tvinga* forskarna att överge sina teorier”.⁴²

Liknande åsikter framfördes av Christer Winberg, som även han fann ”teoriimpregnerad” vara en passande beskrivning och anslöt sig till uppfattningen att historieforskning aldrig kan vara fullständigt neutral.⁴³ Winberg tog även avstånd från teoretisk pluralism, vilket han uppfattade som ståndpunkten att alla teorier är lika giltiga.⁴⁴ Han ansåg, likt Åmark, att en god forskare märker när dennes observationer strider mot teorin och lyfter i en artikel fram exempel på när han själv tvingats till teoribyte för att kunna tolka det empiriska materialet.⁴⁵ Denna ståndpunkt implicerar dock att det finns flera teorier att välja mellan och verkar vara den innebörd de flesta, tvärtemot Winberg, ger begreppet ”teoretiskt pluralism”. Dock utan att förknippa detta med relativism. I ivern att förkasta relativism och subjektivism blandar Winberg samman pluralism med dessa. Centralt är ändå att teorivalet ska styras av empirin. Kunskapsrealismens strävan att skapa korrekta representationer av den historiska verkligheten var alltså inte hotad av teoribruk.

Lars Magnusson, vars arbeten återkommande kritiserades av Winberg, menade att denne var fientlig till teoriutveckling, vetenskapsteoretisk diskussion och nya forskningsinriktningar. Trots att Magnusson ansåg Winberg vara a-teoretisk delade han ändå dennes uppfattning att teori och empiri inte borde betraktas som varandras motsatser. En av nackdelarna med motsättningen var, enligt Magnusson, att den lett till övertro på teoriernas roll.⁴⁶ Alltså reserverade sig även Magnusson mot överdrivet teoribruk, trots en annars positiv inställning till teori.

Debatten om förhållandet mellan teori och empiri berör många gånger förhållandet mellan struktur och aktör, så även i Winbergs och Magnussons artiklar. Även Göran B. Nilsson behandlade detta i en argumentation för behovet av aktörsinriktad, hermeneutisk och ”humaniorasinnad” historiskrivning.⁴⁷ Nilsson beklagade faktapositivismens dominans och menade att all forskning, även ”ostrukturerat faktasamlade”, styrs av teorier.⁴⁸ Han

tog dock inte odelat teoretiserandets sida, utan beklagade ”den notoriska oklarheten i själva begreppet teori”.⁴⁹

I en replik på Nilsson hävdade Bo Stråth att denne företrädde en ”empiriskt grundad hermeneutik”, snarare än ”teoriorienterad samhällsvetenskap”.⁵⁰ I den mån man kan tala om ”teoretiskt moras”, menade Stråth, är detta orsakat av brist på teorier, inte själva teorierna.⁵¹ Uppfattningen att teori och empiri skulle utgöra varandras motsatser kritiserades även av Stråth, som avslutade artikeln med en plädering för teoretisk pluralism: ”Gud bevara oss för *den* sanna och enda teorin.”⁵² Stråth menade även att teorins viktigaste uppgift, trots begreppets oklarhet, var att ”generera fruktbara problem”.⁵³ Det finns dock inget i Nilssons artikel som säger att han inte skulle dela denna uppfattning och inte heller att han skulle ha något emot teoretisk pluralism. Resonemanget blir dock lite oklart när Nilsson ställer teoridriven historia mot hermeneutisk. Uppfattningen om att dessa perspektiv skulle stå i motsättning mot varandra är än tydligare hos Thomas Jonter, som ansåg hermeneutiken vara förknippad med förståelse, medan (samhällsvetenskaplig) teori förknippades med förklaring. Hans artikel var en plädering för behovet av hermeneutik och, likt Richard Matz artikel 22 år tidigare, beklagades bristen på kontinentalfilosofiskt inflytande på den svenska teoridebatten.⁵⁴ Jonters artikel bemöttes av Thorsten Nybom som ansåg att teori och hermeneutik inte borde betraktas som varandras motsatser, då detta skulle implicera att hermeneutiken vore en icke-teoretisk ansats.⁵⁵ Jonters artikel tycks heller inte vara menad som en argumentation emot teori, utan snarare, likt Nilssons, ett försök att lyfta fram teorier han ansåg forskningen sakna. Argumentationen blir dock otydlig då Jonter och Nilsson använder ”teori” som synonymt med samhällsvetenskapliga teorier, som om ingen humanistisk och hermeneutisk teoribildning existerade.

Teori är uppenbarligen svårdefinierat. Tydligt är dock att det under perioden från 1965 till början av 1990-talet blev allt viktigare för svenska historiker att ta ställning till teorins roll i forskningen. Motsättningen mellan teori och empiri mjukas gradvis upp under perioden och teoretisk pluralism blir allmänt accepterat. Teoribruk accepteras så länge inte den kunskapsrealistiska historieskrivningens anspråk på att korrekt avbilda den historiska verkligheten hotas. Kanske kan man säga att det är ett funktionellt teoribegrepp som etablerats, där teorins nytta bedöms efter forskningens syften och de frågeställningar den genererar. Konflikten mellan teori och empiri tycks dock inte helt avverkad, för så sent som 2011 påstods att det fortfarande finns ”läsningar” mellan empiriska och teoridrivna studier.⁵⁶

En orsak till den ökande acceptansen för teoribruk var den växande insikten om omöjligheten att skriva historia från en neutral position och helt fri från värderingar. Detta var också temat för en vetenskapsteoretisk

debatt som pågick i *Scandia* under 1970-talet. Denna berörde arvet efter den historisk-kritiska skolan och bakgrunden till Lauritz Weibulls historie- och vetenskapssyn,⁵⁷ men handlade även om historieskrivningens och vetenskapens bundenhet vid tid och plats, med återkommande referenser till Thomas Kuhns paradigmteori.⁵⁸ Debatten visade på att vetenskapsideal är föränderliga och måste förstås mot en social och historisk kontext och således att även historieforskningen måste historiseras. Men innebar insikten om att forskaren omöjligt kan närma sig studieobjektet från en neutral position att historieskrivningen måste hemfalla åt radikal relativism? Kunde kunskapsrealismens objektivitetsanspråk överleva hotet?

Objektivitet, intersubjektivitet, relativism

Från slutet av 1980-talet diskuteras kunskapsteoretiska frågor allt mer i *HT* och *Scandia*, vilket hänger samman med att konsensus tycks uppstå gällande teoriernas plats i historieskrivningen, samt med insikten om historikerns bundenhet vid sin egen samtid och de neutralitetsproblem detta medför. Detta aktualiserade frågor om objektivitet, subjektivitet och relativism.

Redan i *HT* 1969 argumenterade Erik Lönnroth att "vetenskapligt arbete skall vara så objektivt som möjligt i den meningen, att man i historiska förklaringar tolkar fakta så fullständigt, exakt och förutsättningslöst som möjligt".⁵⁹ Han definierade objektivitet som fastställande av fakta, vilket han ansåg vara historieforskningens primära uppgift. Samtidigt framhöll han att strävan efter objektivitet många gånger innefattat omedvetna fördomar samt att historiska fakta inte ordnar sig själva. Lönnroth erkände historikerns tidsbundenhet och de ofrånkomligt subjektiva element detta medför, men framhöll ändå objektiv fakta som forskningens mål. Dock med en betydelseförskjutning som förvandlar objektivitet till en fråga om grad, snarare än ett absolut förhållande. Detta kan ses i uttalanden om att historikerns mål bör vara att framställa historiska skeenden "så objektivt som möjligt" och att välja den "fullständigaste förklaringen av obestridliga fakta".⁶⁰

Insikten om att historieforskningen aldrig är helt neutral kom att utmana dikotomin mellan fakta och värde. 1990 menade Eva Österberg att positivismen kännetecknas av att den betraktar empirisk forskning som frikopplad från normativa frågor. Det vill säga att historikern ska ta reda på vad som är sant respektive falskt och med detta har inga värderingar att göra.⁶¹ Österberg ansåg att studier som påvisade den historisk-kritiska skolans outtalade etiska och estetiska ideal utmanade positivismens tro på objektivitet och värdenneutralitet. Dikotomin mellan fakta och värde utmanades även av historiska studier som motiverat valet av forskningsområde på etiska grunder.⁶² Genom att skriva de gömda, glömda och förtrycktas historia hade det

visat sig möjligt att välja studieobjekt på etisk grund, utan att den empiriska forskningen blev mindre objektiv. Värdenneutralitet tycktes därför inte vara nödvändigt. Fakta och politiska eller etiska ställningstaganden visade sig vara en möjlig kombination som gjorde forskningen mer angelägen utan att hota vetenskapligheten.

Även Christer Winberg förkastade positivismen, men ville behålla objektivitetstron. Han accepterade insikten om att all forskning är "teoriimpregnerad",⁶³ men beklagade att kritiken av empirismen emellanåt ledde till kunskapsrelativism och subjektivism. Detta tog sig exempelvis uttryck i den historiska antropologin, inom vilken Winberg ansåg att det gavs utrymme för motstridiga tolkningar, vilket riskerade leda till att alla teorier betraktades som lika bra verklighetsbeskrivningar.⁶⁴

1988 menade Winberg att den historiska antropologin kunde fungera som komplement till annan historieskrivning.⁶⁵ Denna åsikt tycks han överge i senare artiklar, då han buntar ihop historisk antropologi med nyhistorism och postmodernism.⁶⁶ Faran med dessa ansågs vara subjektivism och relativism. Relativismen, som Winberg förstod den, förnekade en av människan oberoende verklighet och betraktade alla teorier som lika giltiga. Detta ansåg han vara en lika ohållbar ståndpunkt som positivismen och menade att historieskrivningen behövde hitta en position mellan subjektivism och enkel "avspeglings teori".⁶⁷ Lösningen på detta kallade han "teoretisk realism". Enligt denna erkänns forskningens teoribundenhet, men alla teorier anses inte lika bra, utan måste prövas mot den empiriska verkligheten och bytas ut om de visar sig otillräckliga.⁶⁸

Syftet med historieforskningen, menade Winberg, är att ge ökad kunskap om faktiskt existerande historiska förhållanden och att ta reda på "wie es eigentlich gewesen".⁶⁹ Samtidigt ansåg han att det inte är möjligt att nå "den slutliga sanningen", men att "vi har möjlighet att nå fram till kunskap som är någorlunda oberoende av våra aktuella politiska preferenser, personliga förhållanden etc".⁷⁰ Winberg förkastar alltså positivism, subjektivism och relativism, samtidigt som han medger att neutralitet är omöjligt och teoribruk nödvändigt. Han bejakar objektivitet, men anser att sanningen om den historiska verkligheten aldrig kan nås fullt ut, utan enbart approximeras. Winberg artikulerar tydligare än de flesta andra debattörerna en kunskapsrealistisk hållning som många historiker fortfarande tycks dela.

Diskussionen om objektivitet, subjektivitet och relativism gavs nya infallsvinklar när *HT* 1997 hade ett temanummer med syfte att bjuda in till reflektioner över historieämnet och dess målsättningar. Birgitta Odén, som inledde numret, ansåg att insikterna om forskarens bundenhet i tid och rum hade lett till "kulturrelativism", som i kombination med marginalisering av källkritik och bristande redovisning av empiriska belägg urholkat den

intersubjektiva prövbarheten.⁷¹ I en polemisk kommentar på Odéns artikel kritiserade Hossein Sheiban intersubjektivitetskravet, som han ansåg syfta till att "understryka och därmed befästa ett visst maktförhållande inom forskarsamhället och historievetenskapen".⁷² Sheiban anklagade även Odén för att ställa sig på "sanningens sida", vilket säkerligen inte kunnat betraktas som negativt ett par år tidigare. Vinsten av "teoriernas intåg" i historievetenskapen var, enligt Sheiban, att detta öppnade för möjligheten till flera olika tolkningar av samma skeende. Att Odéns intersubjektivitetskrav skulle utesluta denna möjlighet är dock svårt att se. Sheiban avslutade med att hävda att många yngre forskare är mer intresserade av att utreda hur sanning uppfattats än att själva fastställa den.⁷³ Varför en sådan undersökning skulle vara oförenlig med strävan efter objektivitet eller med kravet på intersubjektiv prövbarhet framgår dock inte.

Även Lars Magnussons text i samma nummer berörde hur insikterna om forskarens icke-neutrala position påverkat framställningen. Detta hade, enligt Magnusson, lett till ökad subjektivitet som dels tog sig uttryck i att historikern blivit mer synlig i texten genom att ordet "jag" återkom allt oftare, dels genom att det ansågs legitimt att av personliga skäl göra faktaurval och tolkning av materialet.⁷⁴ Magnusson ansåg att den ökade subjektiviteten var en följd av att objektivitetsidealet utmanats, inte minst av Thomas Kuhn, och att detta lett till en ökad kunskapsteoretisk relativism. Han menade dock att insikter om kunskapens sociala förutsättningar inte behövde leda till ökad subjektivitet, utan var förenligt med vetenskapliga krav på intersubjektivitet, empirisk prövbarhet och "objektivitet så långt detta är möjligt".⁷⁵ Han ansåg att dessa krav gjorde kunskapsproduktionen kontrollerbar och säkerställde att de som "tummar på objektiviteten" upptäcks.⁷⁶

Magnussons artikel bemöttes av Josefin Rönnbäck, som menade att jag-formen inte hotade vetenskapligheten, utan snarare gjorde texten genomskinligare. Rönnbäck ansåg att jag-formen var ett uttryck för relativism snarare än subjektivitet, men trots att hon kritiserar Magnusson för att inte definiera relativism är hon inte tydlig med vad hon själv menar med endera, bortsett från att hon betraktar relativismen som "en forskningsbefrämjande möjlighet" med potential att bidra till kunskapsökning. Rönnbäck argumenterade att huvudsaken är att historieforskningen uppfyller minimikrav som intersubjektiv prövbarhet och källkritik, vilket hon menade inte hotades av varken subjektivitet eller relativism.⁷⁷

Skillnaden mellan Rönnbäck och Magnusson består i deras tolkning av relativismen. Båda författarna erkänner vikten av minimikrav och intersubjektiv prövbarhet samt förnekar möjligheten att nå objektiv sanning. Magnusson behåller begreppet objektivitet, men uppfattat som en gradfråga och anser relativism liktydig med ståndpunkten att alla förklaringar är

lika giltiga. Rönnbäck tycks inte dela endera definitionen. Därför framstår författarnas meningsskiljaktigheter som en fråga om begreppsdefinition, inte om kunskapssyn.

Trots att det många gånger är oklart vilken innebörd begreppen ges är det tydligt att det finns en spänning mellan objektivitet och relativism. I början av 2000-talet skrev Jonas Harvard:

Vem törs idag hävda att hon eller han företräder en objektiv sanning? Sådana anspråk kan ju avfärdas med hänvisning till historieskrivningens bundenhet vid narrativa strukturer och samhällseliga normer. En relativistisk kunskapssyn är heller inget lockande alternativ för den som vill bli tagen på allvar. Den kan diskrediteras med att förnekandet av gemensamma sanningar är början till samhällets splittring och moralens sammanbrott.⁷⁸

Harvards artikel är en översikt över den ”neo-pragmatiska kunskapsteorin” och diskuterar möjligheten att kringgå motsättningen objektiv/relativ. Centralt för neo-pragmatismen är tron på möjligheten att uppnå konsensus genom intersubjektiv överenskommelse i en ideal samtalsituation. Detta kräver dock bättre debattklimat än vad som förekommer i *HT* och *Scandia*, ansåg Harvard.⁷⁹ Han frågade sig om det fanns risk att neo-pragmatism kunde leda till en situation där kunskap reduceras till en majoritetsfråga och framhöll, likt Sheiban, svårigheten av att avgöra när konsensus uppnåtts och vem som ska bestämma detta. Harvard beklagade också att det neo-pragmatiska perspektivet innebar att anspråken på objektiv kunskap måste överges.⁸⁰

Få har velat överge objektivitetsidealet, men ingen tycks heller vilja hävda detta utan vissa reservationer. Trots ansatser från Sheiban och Harvard att artikulera en alternativ kunskapssyn lyckas varken de eller någon annan debattör vidare bra med detta. Tron på sanning och en objektivt existerande verklighet är, menade Göran B. Nilsson, en förutsättning för vetenskap. Nilsson påpekade att han var medveten om att detta inte är helt oproblemiskt, men utan att närmare utveckla saken.⁸¹ Han framhöll, liksom Winberg med flera, att objektivitet är en gradfråga. Med framför allt källkritikens hjälp ska historikern ”utleta det objektivt rätta(ste)”.⁸² Denna inställning utgjorde, enligt Nilsson, en motkraft mot såväl ”naiva Realister” som ”distanslös hermeneutik och subjektivistisk kunskapsociologi.”⁸³

När *HT* hade ett temanummer om källkritik 2005 medverkade Nilsson med en artikel som kan läsas som en vidareutveckling av resonemanget ovan. Han argumenterade för användbarheten i begreppet ”sanning”, men menade att det i likhet med objektivitet är en fråga om grad: ”Den sanning eller lögn vi kan fastställa förmår visserligen aldrig att uppfylla högt ställda

kunskapsteoretiska krav, däri har relativisterna rätt.”⁸⁴ Av denna anledning menar Nilsson att historikerns uppgift inte är att fastställa ”wie es eigentlich gewesen”. Detta eftersom verkligheten är en ”social konstruktion”, men – som tur är – en konstruktion stabil nog för att uppfattas som den ”riktiga” verkligheten. Historikerns uppgift är därför att bidra till att förbättra konstruktionen med källkritiken som effektivaste verktyg.⁸⁵ Samtidigt som Nilsson menade att historieskrivningens mål är sanning, objektivitet och överensstämmelse med den historiska verkligheten ansåg han att forskningen bara gradvist kan närma sig målet, men aldrig slutgiltigt uppnå det. De ökade svårigheterna att hävda sanning i och med kunskapsrelativismens starkare position bör dock inte leda till att sanningsbegreppet ersätts med krav på social giltighet.⁸⁶ Detta påpekade Nilsson med hänvisning till Rolf Torstendahls text i samma nummer av *HT*.

Att Torstendahl ansåg att giltighet borde ersätta sanning var en följd av ståndpunkten att historieforskningens mål är att producera kunskap i enighet med de inom vetenskapssamhället accepterade normerna. Eftersom Torstendahl menade att normer är en social produkt och föränderliga över tid, är även kunskapen och de metoder som utformas för att nå kunskap föränderliga. Den traditionella korrespondensteorin och det med den förknippade sanningsbegreppet borde därför, menade Torstendahl, överges av historikerna till förmån för en strävan efter giltighet inom vetenskapssamhällets överenskomna ramar.⁸⁷ ”Om historikerna kunde låta bli att ängsla sig för sanningen”, skrev Torstendahl, ”kunde de ägna sig desto mer åt villkoren för giltighet inom historievetenskapen.”⁸⁸ Giltighet, menade Torstendahl, avgörs av att forskningen följer vissa minimikrav, som empirisk provbarhet, nya resultat, koherens och beaktande av relevant material.

Till skillnad från Torstendahl, som var kritisk till ”källkritisk fundamentalism”,⁸⁹ argumenterade Arne Jarrick för källkritikens centrala ställning inom historievetenskapen. Förutsättningen för källkritiken, ansåg Jarrick, är att det är möjligt att göra sanna utsagor om det förflutna, och det är historieskrivningens syfte. ”Erkänner man inte möjligheten att rekonstruera vad som hänt, bortfaller naturligtvis uppdraget att söka skilja mellan riktiga och felaktiga rekonstruktioner.”⁹⁰ Om inte sanningen är målet blir källkritiken, enligt Jarrick, meningslös. Att göra giltiga rekonstruktioner utifrån vetenskapssamhällets överenskomna normsystem var uppenbarligen inte gott nog – den historiska sanningen beror på möjligheten att korrekt kunna avbilda den historiska verkligheten såsom den faktiskt var. Historievetenskapen är alltså beroende av en realistisk kunskapsyn enligt Jarrick, medan Torstendahl förordar en pragmatisk kunskapsyn.

Postmodernismens spöke

Debatten om objektivitet, subjektivitet och relativism har många gånger förts i samband med referenser till "postmodernismen". De första referenserna till denna svårdefinierade teoribildning förekommer i tidskrifterna i slutet av 1980-talet, men först mot slutet av 1990-talet intensifierades debatten. Diskussionen om postmodernismens förhållande till historievetenskapen kulminerade i *Scandias* temanummer på ämnet 2009.

Två av de första artiklarna som ämnade introducera postmodernistisk teoribildning skrevs av Thomas Jonter och Uffe Østergård. Østergårds artikel från 1989 var en omfattande diskussion om historievetenskapens förhållande till både skönlitteratur och andra vetenskaper mot bakgrund av texter av bland andra Hayden White, Paul Ricoeur och Carlo Ginzburg. Østergård menade att det blivit allt mer tydligt att kulturvetenskaperna arbetat efter ett positivistiskt vetenskapsideal, vilket visat sig ohållbart.⁹¹ Särskilt pekade han på hur den språkliga vändningen lett till ökat fokus på narration och textualitet i historiska framställningar.⁹² Detta ansåg han vara en positiv utveckling och manade därför historiker att reflektera mer över sin framställningsform, men han ansåg inte att postmoderna influenser behövde leda till relativism.⁹³ Inte heller ville Østergård likställa historieskrivning med romankonst eller underminera vetenskapligheten.⁹⁴

Jonters artikel publicerades tre år efter Østergårds och var ett försök att råda bot på bristen av kontinentalfilosofiskt tänkande i den svenska debatten och introducera den postmoderna teoribildningen. Enligt postmodernismen kan vi, enligt Jonter, inte komma åt "sanningen", "meningen" eller "verkligheten".⁹⁵ Vetenskapsbegreppet behövde uppmjukas, ansåg Jonter, som riktade kritik mot Winbergs teoretiska realism. Winberg reducerade, enligt Jonter, "problematiken till ett konstaterande av en av oss oberoende verklighet".⁹⁶ Att följa postmodernismens uppfattning att språket aldrig kan referera till något utanför sig själv omöjliggör dock uppfattningen att historievetenskapen kan nå "sanning" i konventionell (korrespondensteoretisk) mening.⁹⁷ Jonter argumenterade därför för att ersätta objektivitetskravet med ett intersubjektivitetskrav. Han menade att detta uteslöt att historia kan anses vara en form av vetenskap och gjorde det närmast till en sorts skönlitteratur.⁹⁸ Tilläggas kan, att om själva idén om vetenskap vore beroende av korrespondensteorins hållbarhet skulle man bli tvungen att förkasta all vetenskap över huvud om man inte anslöt sig till denna epistemologi. Här tycks Jonter blanda ihop vetenskaps- och kunskapsteori. Även de som förkastar kunskapsrealismen för andra epistemologiska ståndpunkter kan bejaka vetenskaplighet.

Winberg replikerade på Jonters artikel och hävdade att trots att det inte

finns ”teori- eller kulturoberoende begrepp” är det enbart frågorna historikern ställer som är teoriladdade. De empiriska observationerna är det inte.⁹⁹ Detta ansåg Winberg göra det möjligt att behålla objektivitetskriteriet. Man kan dock fråga sig vad poängen är med att använda teorier om de inte tillåts påverka själva studieobjektet. Winberg är alltför kategorisk i sina resonemang, trots att han säger sig vilja finna en position mellan positivism och relativism. Han hävdar exempelvis att omöjligheten att nå absolut säkerhet inte behöver leda till total osäkerhet, utan att inse att detta är en uppfattning som delas även av hans meningsmotståndare.

Jonters ifrågasättande av gränserna mellan historia och skönlitteratur bemöttes också av Winberg, som argumenterade för vikten av att hålla isär konst och vetenskap; annat vore en ”självordslinje” för historikerna.¹⁰⁰ Winberg ansåg att faktumet att en historiker ”behöver ’konstnärliga’ egenskaper som fantasi, intuition eller inlevelseförmåga” inte gjorde forskningen till ”en subjektiv produkt, som undandrar sig rationell kritik och diskussion.”¹⁰¹ Han hade redan två år före meningsutbytet publicerat en artikel i *Scandia* med den talande titeln ”Varför skriver vi inte historiska romaner i stället?”. I denna skrev Winberg att han bland historiker tyckt sig se ”en upptagenhet med formen, med berättartekniken och en utsuddning av gränserna mellan skönlitteratur och vetenskap”.¹⁰² Orsakerna till osäkerheten om historieskrivningens vetenskapliga status var, som vi sett ovan, ökad subjektivism och kunskapsrelativism. ”För hur”, frågade sig Winberg, ”skall vi egentligen kunna motivera att det bör finnas historiska institutioner, att skattebetalarna bör bekosta historikers verksamhet, om vi hävdar att det som produceras i denna verksamhet inte är något annat än en reproduktion av våra subjektiva ståndpunkter och förutfattade meningar?”¹⁰³ Säkert var det inte Winbergs intention, men han tycks snarare nedvärdera romankonsten än uppvärdera historieskrivningen. För vilken romanförfattare skulle mena sig enbart reproducera ”subjektiva ståndpunkter och förutfattade meningar”? Och knappast skulle väl någon påstå att en roman ”undandrar sig rationell kritik och diskussion”?

Intressant är att postmodernismen förknippas med ett fokus på språk och narration, vilket utmanar gränsen mellan historieskrivning och skönlitteratur och därmed hotar ämnets vetenskapliga status. Samma år som ”Varför skriver vi inte historiska romaner i stället?” publicerades ytterligare två artiklar som berörde just förhållandet mellan historia, språk och berättande. Båda artiklarna är att betrakta som kritiska introduktioner, den ena över språkets roll i historiska analyser,¹⁰⁴ den andra över relationen mellan det historiska narrativet och den historiska verkligheten. Lennart Lundmark, som skrev den senare artikeln, anslöt sig liksom Winberg till kunskapsrealismen.

Enligt denna, menade Lundmark, finns det en oberoende verklighet vi kan skaffa oss kunskap om, men som språket inte klarar av att avbilda till fullo.¹⁰⁵

Exempel på bejakande av postmodernismen finner vi hos Anna Jansdotter. Utan att närmare utveckla vad hon lägger i begreppet hävdade hon att historiker borde välkomna dess bidrag till teori- och metodutveckling, snarare än att oro sig över postmodernismens kunskapskritik. Hon påstod även att postmodernismen bidragit till att utveckla källkritiken, även om det i hennes artikel inte framgår hur.¹⁰⁶ Jansdotters försvar av postmodernismen var en kommentar på en artikel av Lars Magnusson, som diskuterade hur vetenskapligheten hotas av ökad subjektivitet, men som inte använde begreppet ”postmodern” annat än som beskrivning av den samtida kulturen.¹⁰⁷ Jansdotter verkar dock inte uppmärksamma detta och riktar kritik mot att Magnusson försvarar objektivismen, vilken hon menar att postmodernismen utmanar.¹⁰⁸ Det blir i meningssutbytet tydligt att postmodernismen förknippas med subjektivitet och relativism.

Diskussionen om postmodernismen, dess utmaningar och inflytande på den svenska historieskrivningen var inte särskilt informerad eller reflekterad under 1990-talet. Som Håkan Arvidsson påpekat tycks begreppet ”mest av allt likna ett spöke som konstruerats av dem som berömmar sig av att aldrig hemfalla åt konstruktioner”.¹⁰⁹ Trots dessa iakttagelser reserverade sig även Arvidssons mot postmodernismen, som han ansåg medför åsikten att alla versioner av historien är lika giltiga.¹¹⁰

En av de historiker som under början av 2000-talet argumenterade för vinsten med postmoderna perspektiv var Roddy Nilsson. Han pekade på den radikala potentialen i postmodernt tänkande och hävdade att detta kan utmana historieämnets identitet och omdefiniera innebörden av historievetenskapen och dess syften.¹¹¹ Tvärtemot den majoritet av historiker som yttrat sig i debatten har Nilsson påstått att postmodernismen gjort historia mer betydelsefullt.¹¹² Han menade att postmodernismen utmanade den ”naiva realism” och ”oreflekterade empirism”, enligt vilka historieskrivning går ut på att med hjälp av källkritiken rekonstruera det förflutna som det en gång varit.¹¹³ Med utgångspunkt i bland annat flera av dem i det här avsnittet diskuterade artiklarna argumenterade Nilsson för att postmodernismen ansetts utgöra ett hot mot historievetenskapen, framför allt genom att den förknippats med relativism och därför hotat sanningsanspråk och de disciplinära gränserna. Även Nilsson menade att begreppet sällan definieras och att detta bidragit till att postmodernismen kommit att ”fungera som en bekväm samlingsbeteckning för en rad olika företeelser inom historieskrivningen som kritikerna ogillar.”¹¹⁴

Historievetenskapen borde kännas vid, argumenterade Nilsson, att det inte finns *en* historia, utan att berättelserna om det förflutna ständigt

skrivs om och att olika versioner av historien alltid är skrivna för någon och med vissa syften, uttalade eller ej. Vidare menade han att historiska berättelser inte kan referera till en extern verklighet, men ansåg att detta inte medförde att historikern måste överge tron på densamma.¹¹⁵ Detta är annars ett återkommande ”argument” mot postmodernism och relativism; för kunskapsrealisterna är tron på en extern förfluten verklighet som kan fångas av (språkliga) historiska representationer central.

Nilsson ansåg historieskrivning vara konstruktivistisk, det vill säga att historiker skapar historia snarare än att avtäcka den förflutna verkligheten. Han påstod att 2000-talets historiker i allmänheten är relativister och konstruktivister av ”något slag”.¹¹⁶ Därmed tonade han ner motsättningen mellan postmodernister och ”traditionalister”. Det faktum att allt fler historiker började betrakta objektivitet som en gradfråga antyder att Nilsson har en poäng. Han har även argumenterat att postmodernismens förkastande av objektivitet och sanningsanspråk inte behöver göra historien godtycklig.¹¹⁷ På denna punkt var dock Rolf Torstendahl av annan åsikt. När han 2005 argumenterade för att kravet på sanning borde ersättas med giltighet passade han även på att reservera sig mot postmodernistiskt godtycke.¹¹⁸ Sex år tidigare hade han i en artikel uttryckt tveksamhet till om den språkliga vändningen medfört något nytt och vände sig samtidigt mot vad han uppfattade som den postmoderna historieteoris esteticism. Han tycktes även dela den vanliga uppfattningen att postmodernismen inte är förenlig med objektivitet.¹¹⁹

Torstendahls sistnämnda artikel var en kommentar riktad mot Kim Salomon, som svarade att han var tveksam till om det alls är förenligt att vara postmodernist och historiker.¹²⁰ Meningsutbytet hade sitt upphov i en artikel av Salomon, i vilken han hävdade att det traditionella objektivitetskravet inom historieforskningen utgjorde ett hinder för samtidshistorisk forskning. I artikeln nämnde han förvisso den språkliga vändningen och kulturstudier, men dock inte begreppet postmodernism, bortsett från att han i förbigående refererar till ”det postmoderna 90-talet”.¹²¹ Likheten med diskussionen mellan Magnusson och Jansdotter ovan är på så sätt stor. I båda fallen tycks uttrycket ”postmodern” trigga igång ett meningsutbyte där ordet ges en helt annan innebörd än i ursprungsartikeln.

Salomon utvecklade sin syn på postmodernismen i *Scandias* temanummer på ämnet 2009. Han försökte i detta tona ner de kunskapsteoretiska motsättningarna bland svenska historiker och menade att postmodernismens inflytande på historieskrivningen i Sverige bestått av två vändningar, den kulturella och den språkliga, vilka inte ansetts särskilt provocativa. Det hotfulla i postmodernismen, menade Salomon, har snarast legat i uppfattningen att det inte skulle finnas någon verklighet utanför språket. Denna

åsikt hade dock inte ”förfört” de svenska historikerna. Mot kunskapsrelativismen, som postmodernismen ansetts synonym med, fanns ett i stort sett enat motstånd.¹²² Inte ens ”postmodernistiskt inspirerade historiker”, skrev Salomon, ”ifrågasätter vikten av att försöka komma åt sanningen. Däremot betraktar de ofta sanningen som mer komplex än vad som varit brukligt.”¹²³

Salomons artikel följdes av två kommentarer i samma nummer av *Scandia*, i vilka han kritiserades för att nedtona konflikten mellan olika historiesyner. Torbjörn Gustafsson Chorell påpekade att postmodernismen framför allt inneburit en kritik av den epistemologiska korrespondensteorin. Om en extern verklighet existerar eller ej är inte poängen. Problemet är att en historisk framställning, enligt korrespondensteorins kritiker, inte kan jämföras med en historisk verklighet. Detta innebär att sanningsbegreppet måste omformuleras, menade Gustafsson Chorell, och framhöll pragmatismen som tänkbart alternativ.¹²⁴

Salomon gavs av Sara Edenheim rätt i att postmodernismen i praktiken knappast förändrat historieämnet. Tvärtom Salomon beklagade Edenheim detta. Hon ansåg det problematiskt att den språkliga och kulturella vändningen tyckts stå för ”allt som har hänt efter positivismen och historiematerialismen” och fann därmed anledning att tala om det ”post-positivistiska paradigmet”.¹²⁵ Även Edenheim gjorde iakttagelsen att postmodernismen främst varit ett spöke i debatten och att dess påstådda ståndpunkter sällan specificerats eller knutits till specifika personer. Artikeln framhåller bristen av konflikter inom den svenska historievetenskapen och avslutas med att Edenheim frågar sig om det inte är teoriutveckling i allmänhet som skrämmer, snarare än just postmodernismen.¹²⁶

Avslutning: Historia och det förflutnas spegel

Edenheims fråga pekar tillbaka mot mitten av 1960-talet, där denna studie tog sin början. Då stod teori å ena sidan för ett löfte om ny fruktbar historieskrivning och, å andra sidan, för ett hot mot rådande vetenskapliga ideal, empirism och källkritikens dominans. Postmodernismen tog sedermera över denna roll och motsättningen mellan teori och empiri ersattes av motsättningen mellan postmodernism och kunskap. Kunskapsrealismen har överlevt även detta hot. Teori har kommit att bli en självklar del av historieforskningen och postmodern teoribildning tycks accepteras så länge den fungerar som ett verktyg för att skapa representationer av den förflutna verkligheten.¹²⁷

Teoriernas intåg aktualiserade debatter om objektivitet och vetenskaplighet, vilka intensifierades vid 1980-talets slut, då den postmodernistiska teorins fokus på narration och textualitet lyftes in i debatten. Vissa historiker har hållit fast vid objektivitets- och neutralitetsidealet trots vetenskapen att dessa

aldrig helt kan uppnås. Andra har ansett att insikterna om forskningens teoribundenhet och neutralitetens omöjlighet leder till att objektivitets- och sanningsanspråk bör överges och ersättas med intersubjektivt överenskomna vetenskapliga minimikrav och optimumnormer. Detta har bland objektivitetsförespråkarna tolkats som en plädering för relativism och subjektivism, vilket förknippats med postmodernismen.

Framför allt har postmodernismen av dess kritiker ansetts leda till godtycklighet och medföra att tron på den externa verkligheten förkastas. Vad vissa historiker haft svårt att greppa är skillnaden mellan att tro på en objektivt existerande verklighet och möjligheten att objektivt återge denna i text. Debatten i dessa frågor har över huvud lidit brist på konkretion och begreppsdefinition, vilket lett till förvirrade meningsutbyten. De som kritiserar objektivitets- och sanningsanspråk talar om dem som en fråga om absoluta förhållanden, medan de som försvarar objektivitets- och sanningsidealen ofta medger omöjligheten av att uppnå dem. Därmed blir objektivitet i stället en gradfråga. Det talas om att nå den *mest objektiva* förklaringen, eller så sätts begreppen inom citatationstecken, som för att visa på medvetenheten om dess komplexitet. Detta löser knappast problemet, utan gör att begreppen blir triviala eller meningslösa.

Termen "relativism" används på liknande sätt. Kritikerna menar att relativism innebär att alla förklaringar är lika giltiga och anser detta vara följderna av att överge objektivitetsanspråk. Resonemanget är att antingen finns det en historisk sanning eller så finns det inte, och i det senare fallet måste alla historiska tolkningar anses lika giltiga. De som är villiga att överge objektivitetsanspråk anser dock inte att detta leder till relativism i den meningen. Snarare tycks de anse att forskningen fortfarande kan styras av inomdisciplinära regler och därmed behålla anspråken på vetenskaplighet. Ofta framstår det, trots den polemiska tonen i många artiklar, som att debattörerna är mer överens än vad de vill kännas vid och att de snarast talar förbi varandra.

Min tolkning är att problematiken består i att majoriteten av debattörerna håller fast vid en kunskapsrealistisk sanningsuppfattning, alltså tron på att det existerar en objektiv och nåbar förfluten verklighet som den historiska framställningen syftar till att representera. Även om realismen och den epistemologiska korrespondensteorin sällan nämns explicit i debatten kan man ana dem bakom debattörernas vokabulär, inte minst i svårigheten många verkar ha att finna nyanser bortom dikotomierna absolut/relativ och objektiv/subjektiv.

Jag ska avsluta med att kort skissera förtjänsterna med att överge kunskapsrealismen för en pragmatisk kunskapssyn. Richard Rorty har kritiserat den moderna västerländska filosofin för att vara fången i föreställningen av

språk som avbildning. På samma sätt tycks bilden av historieskrivningen som avspiegling av det förflutna hålla historievetenskapen fången. Teorientusiaster, empirister och till och med somliga postmodernt influerade konstruktivister och "narrativister" delar, med få undantag, föreställningen att historieskrivning är en fråga om representation. Inspirerad av Rorty kan man hävda att historievetenskapen måste upphöra att försöka vara det förflutnas spegel.¹²⁸

Att det inte finns något sätt på vilket världen är sann i sig oberoende av människans språkliga beskrivningar av den implicerar inte att verklighetens existens förnekas, men om vi överger tron att den förflutna verkligheten har inneboende egenskaper oberoende av våra beskrivningar av den, måste vi även överge idén om att historiska framställningar syftar till att representera det förflutna. Detta kräver att historievetenskapen reviderar sin epistemologiska vokabulär. De nyss nämnda motsatsparen och begreppet "sanning" bör förkastas av en pragmatisk historiografi, eftersom dessa bara är begripliga utifrån en kunskapsrealistisk och korrespondensteoretisk utgångspunkt. Detta innebär inte att rättfärdigande och rationalitet förkastas. Dessa ideal ska dock inte ses som universella och transcendentia, utan som inomvetenskapligt överenskomna och föränderliga. I en av få passager Rorty uttalar sig om historieskrivning skriver han:

When we say that good historians accurately represent what they find in the archives, we mean that they look hard for relevant documents, do not discard documents tending to discredit the historical thesis they are propounding, do not misleadingly quote passages out of context, tell the same historical story among themselves that they tell us, and so on. To assume that the historian accurately represents the facts as she knows them is to assume that she behaves in the way which good, honest historians behave. It is not to assume anything about the reality of the past events, or about truth conditions of statements concerning such events[.]¹²⁹

Trots att det saknas objektiva kriterier för val av studieobjekt, organisation av material och urval av källor regleras historieskrivningen av forskarsamhällets intersubjektivt överenskomna normer. Ett problem med citatet är dock att Rorty, trots att han förkastar idén om historieskrivning som representation av det förflutna, ändå talar om historia som en fråga om representation av källmaterial. Detta är förvirrande eftersom idén om representation är sammanflätad med en kunskapsrealistisk vokabulär och korrespondensteoretisk epistemologi.¹³⁰ Bättre då att följa Jouni-Matti Kuukkanens förslag om en icke-representationalistisk och pragmatisk historieskrivning, som inte bara

överger realismen och korrespondensteorin, utan även den postmodernistiskt inspirerade narrativismen. Kuukkanen menar att vi bör betrakta historieskrivning som en fråga om rationell argumentation, som varken syftar till avbildning av den förflutna verkligheten eller till att skriva ”meningsfulla berättelser”.¹³¹

Att förkasta kunskapsrealismen, korrespondensteorin och dess medföljande dikotomier och epistemologiska begrepp vore att leda teoridebatten bort från ofruktbara diskussioner om objektivitet och relativism, mot mer angelägna frågor om historieskrivningens vetenskapliga normer och minimikrav. Historieskrivning bör betraktas som en fråga om att göra inlagor i den ständigt pågående konversationen om hur vi bör förstå och förhålla oss till det förflutna. Detta görs genom att positionera sin egen historiska framställning mot tidigare forskning och modifiera, revidera eller förkasta den tidigare forskningens argument, eller genom att argumentera för nya teser om det förflutna. Vi frågar inte om ett argument är sant eller om det korresponderar med verkligheten, vi frågar efter vad dess premisser och slutsatser är och vilken bevisning det rättfärdigas av.¹³² Den pragmatiska historiografin ger därför utrymme för att värdera historiska framställningar utifrån epistemiska grunder, vilket kritikerna menat är oförenligt med postmodernismen. Detta förhållningssätt kan alltså ligga till grund för historieskrivning bortom både kunskapsrealism och postmodern narrativism.¹³³

Summary

This article examines debates on historical theory in the journals *Historisk tidskrift* and *Scandia* between 1965, when theory is frequently said to have been introduced in Swedish historiography, and 2009. The study focuses on discussions on the epistemological concepts “theory”, “objectivity”, “relativism”, “truth”, and “neutrality”. It is shown that some historians initially perceived theory as a threat to empirically driven studies. Theory was sometimes understood as synonymous with social science theory and sometimes as synonymous with historical materialism. This was only the case up until the late 1970s, when the notion that theory in some sense should be part of historical research gained increasing acceptance. It was no longer thought of as a threat to empiricism and realist epistemology.

Accepting the place of theory in historical research led to insights about the impossibility of neutrality, which brought about debates on relativism, objectivity, subjectivism, and truth. The threat from relativism was intensified as postmodernism was introduced in the journals in the late 1980s. Postmodernism was initially seen as the antithesis to knowledge, and some commentators thought that postmodernism reduced history to fiction. How-

ever, by the end of the studied period, postmodernism was rather thought of as a possible “inspiration” than as a threat.

Epistemological stances are seldom articulated in the debate and central concepts are rarely defined. For this reason, many of the historians talk past one another and have trouble navigating between the extreme positions of total relativism and absolute objectivism, even though few historians actually embrace either of these positions. The main argument of the article is that what is primarily at stake in the debates is a realist view of knowledge. Most historians share the view of knowledge as correspondence and the idea that history is supposed to create representations of a past reality. Postmodernism and theory are only accepted as long as they do not question this underlying assumption.

The article concludes by suggesting that history should abandon the realist view of knowledge and its associated vocabulary for a pragmatic approach to historiography. According to Jouni-Matti Kuukkanen, such an approach would look upon history as a rational practice and a matter of argumentation, rather than representation.

Keywords: historical theory, epistemology, realism, pragmatism, postmodernism

Noter

- 1 Cecilia Trenter, *Granskningens retorik och historisk vetenskap. Kognitiv identitet i recensioner i dansk Historisk tidsskrift, norsk Historisk tidsskrift och svensk Historisk tidsskrift 1965–1990*, Diss. Uppsala: univ., s. 205.
- 2 Detta hävdas av både Maria Ågren, ”Historisk forskning av idag. Observationer under nio års tid”, *Scandia* 2010:2, s. 117 och Ulrika Holgersson & Hanne Sanders, ”Tillbaka till metoden – en framåtblick”, *Scandia* 2011:2, s. 15.
- 3 Roddy Nilsson, ”Den närvarande frånvaron eller i väntan på Foucault. En diskussion om Foucault och den svenska historiedisiplinen”, *HT* 2000, s. 198, n62.
- 4 Detta anser Sara Edenheim, ”Den kulturella förevändningen. Om historieämnet, poststrukturalismen och konflikten som inte får finnas”, *Scandia* 2009:1, s. 104.
- 5 Denna åsikt framförs t.ex. av Klas Åmark, ”Teoriernas intåg i svensk historieforskning”, i *Historieskrivningen i Sverige*, Artéus & Åmark (red.), Lund 2012, s. 135; Lars Niléhn, ”Minervas ugglor. Flygande i skymningen? – ett och annat om historieforskningen på 1960-talet”, *Scandia* 1985:1, s. 239; Rolf Torstendahl ”Thirty-five Years of Theories in History: Social Science Theories and Philosophy of History in the Scandinavian Debate”, *Scandinavian Journal of History*, 25:1–2, 2000.
- 6 Se framför kap. 4, ”Historieskrivning och ny kunskap”, Rolf Torstendahl, *Den historiografiska revolutionen 1960–1990*, Lund 2017.
- 7 *Ibid.*, s. 11.
- 8 *Ibid.*, s. 133, 171.
- 9 *Ibid.*, s. 182, 189.
- 10 Eva Österberg, ”Kultur, genus och samtiden”, i *Historieskrivningen i Sverige*, s. 181.

- 11 Kim Salomon, "Den kulturella vändningens provokationer", *Scandia* 2009:1, s. 62, 81.
- 12 Österberg 2012, s. 182; Salomon, s. 62, 80.
- 13 Torstendahl 2017, s. 177.
- 14 Torbjörn Gustafsson Chorell, "Kommentar till Kim Salomon", *Scandia* 2009:1, s. 86.
- 15 Se nämnda avhandling av Trenter, som studerar hur bedömningar av vetenskaplighet förändrats i skandinaviska historiska tidskrifter från 1965–1990. Utöver redan nämnda referenser, se Svante Nordin, *Humaniora i Sverige. Framväxt, guldålder, kris*, Stockholm 2008, som behandlar historievetenskapens förändring över tid vid sida av andra humanistiska ämnen, se framför allt s. 207–221. Se vidare Birgitta Odén, "Metodologisk meny", *HT* 1997 s. 3–23, för en betraktelse av hur metodböcker i svensk historia har förändrats över tid och Peter Aronsson, "En lomhörd dialog? Den historievetenskapliga debatten på 1990-talet", *HT* 1998, s. 53–76.
- 16 Ian Hacking, "Historical Ontology", i *Historical Ontology*, Cambridge, Mass. 2002, särskilt s. 8–11.
- 17 Här inspireras jag av Richard Rortys argument att den västerländska filosofin fångats av bilden av språk och kunskap som en naturens spegel, se *Philosophy and the Mirror of Nature*, 30th anniversary ed., Princeton 2009.
- 18 Stefan Björklund, "Dikt och vetande i historieskrivningen", *Scandia* 1965:2, s. 196, 222–223.
- 19 *Ibid.*, s. 191, 225.
- 20 Birgitta Odén, "Clio mellan stolarna", *HT* 1968, s. 195–196. Frågan om förhållandet mellan historia och samhällsvetenskap gällande beroende av lagar och möjligheten för historikern att förklara enskilda händelser diskuterades även av Stefan Björklund, Lennart Nordenfelt & Rolf Torstendahl, "Historia som vetenskap? Några diskussionsinlägg", *HT* 1967, s. 371–390. Denna diskussion utgår från den sistnämndes bok *Introduktion till historieforskningen: Historia som vetenskap*, Stockholm 1966.
- 21 *Ibid.*, s. 197.
- 22 Jörgen Weibull, "Metodiska problem i modern historia", *Scandia* 1969:1, s. 3.
- 23 *Ibid.*, s. 14–16.
- 24 Richard Matz, "Varför historia?", *HT* 1970, s. 499, 507.
- 25 *Ibid.*, s. 507.
- 26 *Ibid.*, s. 505.
- 26 Gerard Radnitzky, *Contemporary Schools of Metascience*, diss. Göteborgs univ. 1968.
- 28 Kristian Gerner, "För Clio. Metodologiska ansatser i historievetenskapen", *Scandia* 1975:1, s. 128.
- 29 Göran B. Nilsson, "Om det fortfarande behovet av källkritik", *HT* 1973, s. 198–199.
- 30 Gerner, s. 129, 136.
- 31 Sven-Eric Liedman, "Den historisk-kritiska skolan i idéhistorisk belysning", *Scandia* 1975:2, s. 269.
- 32 Lars Olsson, "Historiska helhetsanalyser och social förändring", *Scandia* 1976:1, s. 21.
- 33 Dan-Erik Jönsson & Immanuel Steen, "Den marxistiska historieforskningens dilemma. Ett val mellan empiri och forskning i luften", *Scandia* 1982:1, s. 180.
- 34 *Ibid.*, s. 153. Samtidigt avfärdar Steen och Jönsson inte teoretiserande helt och hållet, utan menar att teori för att skapa hypoteser som prövas mot verkligheten kan vara nyttiga för forskningen. Det är dock källkritiken som "ger absoluta kriterier på vad som är tillämpbara teorier". Se s. 161–162.
- 35 *Ibid.*, s. 165–170.
- 36 *Ibid.*, s. 170–175.
- 37 Sven-Eric Liedman, "Kommentar", *Scandia* 1982:1, s. 191.
- 38 Eva Österberg, "Barnarbete i Sverige", *HT* 1982, s. 108.

- 39 Lars Olsson, "Den empiristiska eller den materialistiska historieuppfattningen som utgångspunkt för att förstå samhällsförändring", *HT* 1983, s. 237–238.
- 40 Österberg 1982, s. 107.
- 41 Olsson 1983, s. 239–240, 244.
- 42 Klas Åmark, "Karl Popper, vetenskapsteorin och historieforskningen", *Scandia* 1984:1, s. 93–94.
- 43 Christer Winberg, "Varför skriver vi inte historiska romaner i stället? Ett debattinlägg om historikerns förhållande till verkligheten", *Scandia* 1990:1, s. 8.
- 44 Idem, "Nyhistorism och postmodernism i dagens svenska historieskrivning", *HT* 1991, s. 248–249.
- 45 Idem, 1990, s. 8.
- 46 Lars Magnusson, "Svar till Christer Winberg", *HT* 1991, s. 255–256; Idem, "Historisk antropologi och den moderna samhällsteorin. Några implikationer för historieämnet?", *HT* 1990, s. 99.
- 47 Göran B. Nilsson, "Historia som humaniora", *HT* 1989, s. 1.
- 48 Idem, "Svenska andefattigdomens betydelse. En historiografisk essä om humaniora på undantag", *HT* 1983, s. 18.
- 49 Idem, 1989, s. 9.
- 50 Bo Stråth, "Historia som samhällsvetenskap", *HT* 1989, s. 201.
- 51 Ibid., s. 202.
- 52 Ibid., s. 206.
- 53 Ibid., s. 202.
- 54 Thomas Jonter, "Förklarar vi då vi förklarar?", *HT* 1992, s. 77.
- 55 Thorsten Nybom, "Påpekanden i anledning av en artikel", *HT* 1992, s. 218.
- 56 Holgersson & Sanders, s. 15.
- 57 Denna debatt utspelade sig mellan Rolf Arvidsson, "Källkritisk radikalism och litteraturhistorisk forskning: Lauritz Weibull, Henrik Schück och Joseph Bédier", *Scandia* 1971:2; idem, "Lauritz Weibull och litteraturhistorien – en replik", *Scandia* 1973:1; Curt Weibull, "Lauritz Weibull. Den källkritiska metodens genombrott i nordisk medeltidsforskning", *Scandia* 1972:1; Birgitta Odén, "Åra, minne och vetenskapsteori", *Scandia* 1973:1.
- 58 Paradigmdebatten utspelade sig mellan Birgitta Odén, "Det moderna historisk-kritiska genombrottet i svensk historisk forskning", *Scandia* 1975:1; Liedman 1975; Ingemar Norr-lid, "Utveckling eller utarmning. Den historiska forskningen i Sverige vid skiljevägen", *Scandia* 1978:1; Rolf Torstendahl, "Historiska skolor och paradigm", *Scandia* 1979:2; Ingvar Johansson, "Paradigmbegreppet och historie- och samhällsvetenskaperna", *Scandia* 1980:2, s. 244f. Se även Torstendahls replik, "Genmäle till Ingvar Johansson", *Scandia* 1980:2.
- 59 Erik Lönnroth, "Prioriteringsfrågor. Synpunkter från arbetet inom ett forskningsråd", *HT* (1969), s. 420.
- 60 Ibid., s. 420–421.
- 61 Eva Österberg, "Etik i historisk forskning. Strunt – eller rosor i ett sprucket krus?", *HT* 1990, s. 6–7.
- 62 Ibid., s. 10–11.
- 63 Winberg 1990, s. 6.
- 64 Ibid., s. 6; Idem, "Några anteckningar om historisk antropologi", *HT* 1988, s. 4, 22–23, 26. Som exempel på historisk antropologi ges mikrohistoria, Norbert Elias böcker om civilisationsprocessen och arbeten av Annalesskolan.
- 65 Ibid., s. 28.

- 66 Idem 1991, s. 239–255.
 67 Ibid., s. 246.
 68 Idem 1990, s. 8.
 69 Ibid., s. 9.
 70 Idem 1991, s. 248, 254.
 71 Odén 1997, s. 19.
 72 Hossein Sheiban, ”Kommentar”, *HT* 1997, s. 26.
 73 Ibid., s. 26–29.
 74 Lars Magnusson, ”Finns det något utrymme för en historia som vetenskap i framtiden?”, *HT* 1997, s. 34.
 75 Ibid., s. 35.
 76 Ibid., s. 36.
 77 Josefin Rönnbäck, ”Kasta inte ut barnet med badvattnet...”, *HT* 1998, s. 47, 49.
 78 Jonas Harvard, ”År debatten kunskapens moder?”, *HT* 2001, s. 371.
 79 Ibid., s. 371–372.
 80 Ibid., s. 367, 380.
 81 Göran B. Nilsson, ”Den källkritiska processen – mer än ett hederligt hantverk. En studie i sunt förnuft”, *Scandia* 2002:2, s. 180.
 82 Ibid., s. 190.
 83 Ibid.
 84 Idem, ”Historia som vetenskap”, *HT* 2005, s. 190.
 85 Ibid., s. 193–194, 201.
 86 Ibid., s. 196.
 87 Rolf Torstendahl, ”Källkritik, metod och vetenskap”, *HT* 2005, s. 211–213.
 88 Ibid., s. 214.
 89 Ibid., s. 209.
 90 Arne Jarrick, ”Källkritiken måste uppdateras för att inte reduceras till kvarleva”, *HT* 2005, s. 219.
 91 Uffe Østergård, ”Analyse og syntese i postmodernismens æra – eller fortællingens tilbagekomst i historien”, *Scandia* 1989:1, s. 18.
 92 Ibid., s. 14.
 93 Ibid., s. 24.
 94 Ibid., s. 33–34.
 95 Jonter, s. 78.
 96 Ibid., s. 85.
 97 Ibid., s. 79.
 98 Ibid., s. 79, 84. Jonter har dock vissa reservationer mot att likställa historia med skönlitteratur, men menar att skillnaden ändå inte är så stor som vi gärna vill tro. Se s. 87.
 99 Christer Winberg, ”Historiska kamikazepiloter”, *HT* 1992, s. 366–367.
 100 Ibid., s. 368.
 101 Ibid., s. 367.
 102 Idem 1990, s. 6.
 103 Idem 1992, s. 368.
 104 Henrik Berggren & Lars Trägårdh, ”Historikerna och språket. Teoretiska ambitioner och praktiska begränsningar”, *HT* 1990, s. 357–375.
 105 Lennart Lundmark, ”Berättande och verklighet i historieskrivningen”, *Scandia* 1990:2, s. 127.
 106 Anna Jansdotter, ”Ett steg framåt, eller två steg tillbaka?”, *HT* 1997, s. 44–45.
 107 Magnusson 1997, s. 40.

- 108 Jansdotter 1997, s. 43.
- 109 Håkan Arvidsson, "Dåtiden – tur och retur", *HT* 2002, s. 410.
- 110 *Ibid.*, s. 419.
- 111 R. Nilsson 2000, s. 201.
- 112 *Idem*, "Historiedidaktiken och den postmoderna utmaningen", *HT* 2001, s. 73–74.
- 113 *Idem*, "Postmodernism, källkritik och historieskrivning", *HT* 2005, s. 234.
- 114 *Ibid.*, s. 236.
- 115 *Idem*, 2001, s. 72–73.
- 116 *Idem*, 2005, s. 246.
- 117 *Ibid.*, s. 244; *Idem* 2001, s. 73.
- 118 Torstendahl 2005, s. 213.
- 119 *Idem*, "Ny och gammal samtidshistoria", *HT* 1999, s. 262, 265.
- 120 Kim Salomon, "Svar till Rolf Torstendahl", *HT* 1999, s. 573.
- 121 *Idem*, "Samtidshistoriens nya perspektiv", *HT* 1999, s. 65.
- 122 *Idem*, s. 61–62, 80.
- 123 *Ibid.*, s. 81.
- 124 Gustafsson Chorell 2009, s. 86.
- 125 Edenheim 2009, s. 93, 95.
- 126 *Ibid.*, s. 105.
- 127 För studier om missuppfattningar kring postmodern/poststrukturalistisk teori – inte minst Derridas "dekonstruktivism" – och den ibland irrationella rädsla som historiker hyst för detta, se Ethan Kleinberg, "Haunting History", i *Haunting History: For a Deconstructive Approach to the Past*, Stanford, 2017; Edward Baring, "Intellectual History and Poststructuralism", i *A Companion to Intellectual History*, Whatmore & Young (red.), Oxford 2016.
- 128 Rorty, 2009. Det finns dock en skillnad mellan narrativa realister, som menar att den historiska berättelsen är en konstruktion som syftar till att avbilda den historiska verkligheten, och narrativa idealister, som menar att den historiska verkligheten inte är tillgängligt för oss på samma sätt som t.ex. ett landskap är tillgängligt för en kartograf och att historikerns narrativ därför saknar korrespondens med det förflutna. Den senare ståndpunkten kan tillskrivas personer som Hayden White och Frank Ankersmit. Se Jouni-Matti Kuukkanen, *Postnarrativist Philosophy of Historiography*, New York, 2015. Se även *Journal of the Philosophy of History* 2017:11, som är tillägnat en diskussion om Kuukkanens bok.
- 129 Richard Rorty, "John Searle on Realism and Relativism", i *Philosophical Papers*, vol. 3, *Truth and Progress*, Cambridge 1998, s. 73.
- 130 *Ibid.*, s. 57.
- 131 För Kuukkanens kritik av narrativism och representationalism, se *ibid.*, s. 30–49.
- 132 Kuukkanen, s. 67.
- 133 Denna artikel är baserad på min masteruppsats i idéhistoria, "Historia & det förflutnas spegel. Pragmatiska perspektiv på det senaste halvseklens historieteoretiska debatt" (2015). Tillgänglig online: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:866129/FULLTEXT01.pdf> (2019-06-24). Tack till Andreas Hellerstedt som handledde uppsatsen och till Elisabeth Elgán och Bosse Holmqvist som höll i masterseminariet på Stockholms universitet och uppmuntrade mig att bearbeta uppsatsen till en artikel. Jag vill också tacka de anonyma granskarna och mina kolleger vid avdelningen för idé- och lärdomshistoria vid Lunds universitet för hjälpsamma kommentarer.